

До спеціалізованої вченої ради
Д 08.727.02 в Дніпровському
державному університеті
внутрішніх справ

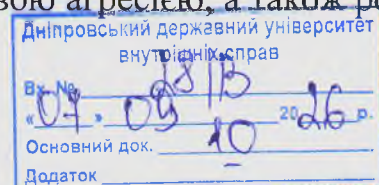
49000, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора
Медицького Ігоря Богдановича, на дисертацію
Коротаєва Володимира Миколайовича за темою: «Державний науково-
дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України як суб'єкт
протидії злочинності», поданої на здобуття наукового ступеня доктора
юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та
кримінологія; кримінально-виконавче право

Актуальність теми дисертації. Збройна агресія проти України у лютому 2022 р. стала потужним каталізатором змін для українського суспільства та владних інституцій, змушених оперативно та зважено реагувати на посталі виклики. Не стала винятком у цьому відношенні і криміногенна ситуація, адже криміналітет надзвичайно швидко та пристосовницько рефлексує у відповідь на глобальні соціально-громадянські коливання. З'явилися нові або ж суттєво трансформувалися «довоєнні» види кримінальних практик, пов'язані з ухиленням від мобілізації та службовими кримінальними правопорушеннями; незаконним переправленням осіб через державний кордон України; посяганнями на власність в умовах проведення тендерів на забезпечення потреб ЗСУ та об'єктів критичної інфраструктури, будівництвом та облаштуванням фортифікаційних споруд чи споруд цивільного захисту; незаконним використанням гуманітарної або інших видів допомоги; масштабуванням незаконного обігу вогнепальної зброї та бойових припасів. І це якщо не враховувати злочинів агресії та воєнних злочинів (у тому числі пропаганди війни, злочинів проти людяності), а також злочинів проти національної безпеки, число яких демонструє тенденцію до збільшення.

Збройна агресія внесла корективи до чинного законодавства та його правозастосування органами кримінальної юстиції. Тільки за перші два місяці початку війни парламентом було ухвалено понад десяток законів, що зумовило розширення обсягу КК України, причому процедура прийняття та кінцева якість цих змін залишали бажати кращого. Таку ситуацію можна пояснити, зокрема, масштабами виниклої на той момент соціально-політичної проблеми для України. Тогочасні події справили ефект на наукову доктрину в частині систематизації кримінальних правопорушень, зумовлених військовою агресією, а також розробки

рекомендацій щодо їх виявлення, процесуального закріплення та подальшого кримінального переслідування у рамках відповідних проваджень.

Застосування спеціальних знань з метою з'ясування фактів та обставин у конкретній правовій ситуації є невід'ємною частиною слідчо-судової діяльності. Розширення можливостей використання результатів експертних досліджень та удосконалення їх об'єктивності є одним з ключових завдань сучасного правосуддя, правозастосовної практики сфери протидії злочинності. Особливої актуальності та контексту означені питання набувають у зв'язку із глобалізаційними та інформаційно-комунікаційними процесами, нерозривно поєднаними з швидкістю темпів поширення інформації, розвитком технологій, цінностей та ресурсів, а також зростанням взаємного впливу соціальних систем різних рівнів та форм. Протидія злочинності, дотримання прав і свобод, досягнення безпекового рівня для учасників суспільних відносин потребують не лише удосконалення набутого досвіду та знань, а інколи і переосмислення мети, пріоритетів, методів та засобів, в цілях відшукування нових перспективних підходів, що відповідають сучасним потребам.

Наша держава перебуває у ситуації максимально можливого акумулювання зусиль з протидії поточним та прогнозованим викликам і загрозам. Перманентні соціально-політичні та економічні реформації, конфлікти та збройна агресія детермінували чимало кризових наслідків у різних сферах суспільних відносин. Проте існуючий стан речей одночасно надає неминучий поштовх до консолідації суспільства, появи та підтримки нових ціннісних орієнтирів, пріоритету збереження та посилення української державності. Система органів влади та правосуддя, інститути громадянського суспільства, науково-дослідні та освітянські установи є суб'єктами, у яких первісно закладені можливості для цього. До їх числа підставно віднести й Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України (ДНДЕКЦ МВС України), який уже понад чверть століття здійснює свою діяльність не тільки у системі Експертної служби МВС України як учасник забезпечення протидії злочинності, але й у системі судово-експертної та науково-дослідної діяльності.

Особливість правового статусу, ролі та функцій у системі органів державної влади та правопорядку, залученість ДНДЕКЦ МВС України до сфери реєстраційної, судово-експертної, оціночної, науково-дослідної діяльності і господарських відносин вимагає поміркованості та відповідальності у питаннях управління та компетентності персоналу на усіх структурних ланках роботи установи. Без належного наукового підґрунтя досягнути якісних результатів для ДНДЕКЦ МВС України у сучасних умовах є, по суті, утопічним завданням. Саме тому окреслені потреби й вимагають всебічного та комплексного дослідження

предметно-функціональної діяльності ДНДЕКЦ МВС України, обсягу суспільних відносин, учасниками яких є Центр є загалом, та персонал зокрема.

Зважаючи на вищевикладене, дослідження В. М. Коротаєва є безперечно актуальним, важливим та своєчасним, перебуваючи у руслі завдань вітчизняної кримінологічної науки та політики протидії злочинності.

Дисертаційна праця підготовлена відповідно до Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019); переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 31 грудня року, наступного після припинення або скасування воєнного стану в Україні (Постанова Кабінету міністрів України № 476 від 30.04.2024); Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки (Указ Президента України від 11.05.2023 № 273/2023); тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок Міністерства внутрішніх справ України на 2025-2029 рр., затвердженої наказом МВС України від 21.05.2024 р. № 326, та тематики науково-дослідної роботи Дніпровського державного університету внутрішніх справ на 2024-2029 рр. (кримінально-правове та кримінологічне забезпечення протидії злочинності).

Ступінь достовірності та обґрунтованості сформульованих у дисертаційній праці наукових положень, висновків і рекомендацій обумовлюється передусім тим, що завдання дослідження, методологія і методика роботи, її науковий інструментарій виглядають обґрунтованими з точки зору вимог до наукового дослідження такого роду.

Ознайомлення з дисертацією та її рефератом дає підстави стверджувати, що робота містить основні необхідні для такого дослідження компоненти — правильно обрану методологію дослідження, ретельний аналіз попередніх наукових розвідок дослідників цих та дотичних до предмету суміжних питань, а також звернення до зарубіжного досвіду, належну апробацію результатів дослідження.

Методи дослідження обрано з огляду на поставлену мету й завдання з урахуванням об'єкта і предмета наукового пошуку. Зокрема, було використано діалектичний, системний, формально-логічний, соціологічний, історичний (історико-правовий), порівняльний та інші наукові методи. При цьому у роботі пріоритет надано системному підходу, ретроспективному аналізу і прогнозуванню, що уможливило дослідження проблематики у «тривимірному контексті» (минуле, теперішнє та майбутнє), з огляду на місце та роль державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України у протидії злочинності.

Діалектичний метод забезпечив дослідження діяльності державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України у взаємодії з іншими суб'єктами протидії злочинності (підрозділ 2.2., розділ 4 дисертації). Метод історико-правового аналізу дозволив простежити генезу та оцінити сучасний стан наукових досліджень проблематики запобігання кримінальним правопорушенням спеціалізованими суб'єктами, визначити методологію (підрозділи 1.1, 1.2 дисертації). Системний метод став у нагоді при моделюванні діяльності державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України як суб'єкту протидії кримінальним правопорушенням у період післявоєнної відбудови України (підрозділ 4.2 дисертації). Формально-логічний метод використано під час з'ясування нормативно-правового забезпечення діяльності державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України як суб'єкта протидії злочинності (розділ 2 дисертації). Соціологічний метод задіяно під час формування та аналізу емпіричної бази дослідження (розділ 4 дисертації). Порівняльний метод забезпечив можливість для вивчення спеціальних питань діяльності державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України як суб'єкта протидії злочинності (підрозділи 3.1-3.3 дисертації).

Об'єктивність та достовірність одержаних висновків підтверджена солідною інформаційною базою, сформованою за наслідками опрацювання та узагальнення аналітичних матеріалів МВС України; Міністерства юстиції України (в частині провадження експертної діяльності); статистичної звітності Офісу Генерального прокурора щодо зареєстрованих кримінальних правопорушень та результатів їх досудового розслідування; матеріалів Єдиного державного реєстру судових рішень; опублікованих рішень національних та міжнародних судових інституцій, а також багаторічного особистого досвіду експертної діяльності.

Вказане свідчить про достатній рівень обізнаності дисертанта у питаннях, які ним досліджуються, та забезпечує належний рівень обґрунтованості зроблених висновків за тематикою «Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України як суб'єкт протидії злочинності».

Наукова новизна висновків, пропозицій та рекомендацій рецензованої праці визначається тим, що дисертація є одним із перших комплексних досліджень, у якому, з урахуванням умов правового режиму воєнного стану, сформовано цілісну концепцію теоретико-прикладних засад діяльності державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України як суб'єкта протидії злочинності, а також окреслено основні напрями удосконалення правового забезпечення експертної діяльності в Україні.

Найбільш важливими теоретико-прикладними аспектами наукової новизни вважаємо такі з них, як:

- доведеність наукового припущення про те, що ракетна зброя у контексті ст. 438 КК України «Воєнні злочини» розглядається не просто як технічний засіб, а як засіб ведення війни, предмет та засіб злочину, застосування якого може становити склад воєнного злочину. Відтак, ракетне озброєння фігурує у справах про воєнні злочини у двох аспектах: 1) забороненого засобу ведення війни, якщо вона віднесена до заборонених міжнародними договорами видів); 2) знаряддя вчинення злочину – інструменту вчинення інших заборонених дій (обстріли цивільних об'єктів або використання зброї невибіркової дії);

- унаочнення та конкретизацію орієнтирів діяльності державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України у повоєнний період, за рахунок інформаційної складової, обліково-реєстраційної роботи, співпраці у протидії злочинності між публічним та приватним секторами та посилення сегменту запобіжної діяльності;

- аргументацію можливостей кваліфікації застосування зброї за ст.438 КК України лише за одночасного порушення норм міжнародного гуманітарного права, зокрема: 1) невибіркового характер атак (використання ракет або іншої зброї, які не можуть бути спрямовані чітко на конкретну військову ціль, що призводить до ударів по цивільному населенню); 2) напад на цивільні об'єкти (цілеспрямовані удари по житлових будинках, лікарнях, школах, цивільній інфраструктурі); 3) недотримання принципу пропорційності (ситуація, за якої очікувана військова вигода від удару значно менша за шкоду, завдану цивільним особам та майну);

- обґрунтування необхідності цифровізації та цифрової верифікації доказової бази воєнних злочинів країни-агресора з подальшим її використанням у міжнародних судових інституціях, з представленням результатів вибухово-технічної експертизи та ідентифікаційних експертних досліджень ракет та іншої зброї за їх фрагментами та уламками.

Практичне значення рецензованої праці не викликає сумнівів, адже основні теоретичні та методологічні її положення доведені до рівня конкретних розробок, придатних до використання суб'єктами законодавчої та виконавчої влади, органами правопорядку та закладами вищої освіти, зокрема, у:

- науково-дослідній роботі – при подальших наукових дослідженнях проблематики протидії кримінальним правопорушенням спеціалізованими суб'єктами;

- правотворчості – під час розроблення напрямів удосконалення правового забезпечення експертної діяльності в Україні;

- правозастосовній діяльності – під час документування та розслідування злочинів агресії та воєнних злочинів;

- освітньому процесі – під час викладання навчальних дисциплін «Кримінологія», «Криміналістика» та відповідних спецкурсів.

Зміст та структура дисертації. Дисертація складається з основної частини (вступу, чотирьох розділів, які об'єднують десять підрозділів, висновків), списку використаних джерел (323 найменування) та додатків. Загальний обсяг дисертації – 389 сторінок, з яких основного тексту – 320 сторінок.

У вступі обґрунтовано актуальність досліджуваної теми та окреслено ступінь її розробленості у науковій літературі; висвітлено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, задачі, об'єкт, предмет і методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено дані про їх апробацію, публікації.

Розділ 1 «Методологічні основи дослідження діяльності державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України як суб'єкта протидії злочинності» складається з двох підрозділів, у яких описано діяльність державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України як об'єкта наукового дослідження та визначено методологію дослідження діяльності державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України як суб'єкта протидії злочинності.

Розділ 2 «Нормативно-правове регулювання діяльності державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України як суб'єкта протидії злочинності» складається із трьох підрозділів, у яких визначено особливості нормативно-правового регулювання діяльності державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України як суб'єкта протидії злочинності, у тому числі, в умовах воєнного стану; напрями взаємодії державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України з іншими суб'єктами протидії злочинності; сформульовані наукові засади управління діяльністю державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України як суб'єкта протидії злочинності.

Розділ 3 «Спеціальні питання дослідження діяльності державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України як суб'єкта протидії злочинності» складається з трьох підрозділів, у яких вивчено науково-дослідну експертну діяльність у правоохоронних органах зарубіжних країн; сформульовано правові основи генерування е-каталогу фрагментів та уламків ракет за наслідками ідентифікаційних експертних проваджень; охарактеризовано діяльність державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України як суб'єкта протидії кримінальним правопорушенням, зумовленим агресією проти України.

Розділ 4 «Діяльність державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України як суб'єкта протидії окремих видів кримінальних правопорушень» складається з трьох підрозділів, у яких визначена роль державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС

України як суб'єкта протидії кримінальним правопорушенням, детермінованих збройною агресією, а також загально-кримінальним правопорушенням; змодельована діяльність державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України як суб'єкта протидії кримінальним правопорушенням у період післявоєнної відбудови України.

Результати дослідження автором відображено у 15-ти статтях, опублікованих у фахових наукових виданнях з юридичних наук; 6-ти статтях у виданнях, включених до наукометричних баз даних Web of Science Core Collection, Scopus; 19-ти працях апробаційного характеру.

Завершують основний текст роботи висновки до дисертації, які відповідають висновкам в рефераті. Зміст реферату дисертації відповідає її змісту та встановленим вимогам. У ньому адекватно і стисло відображені положення щодо кожного із структурних елементів дисертаційної роботи (вступу, основної частини, висновків).

У цілому позитивно оцінюючи рецензовану працю, звернемо увагу на окремі **дискусійні положення та моменти**, яких безумовно, що не позбавлена будь-яка наукова робота, та які потребують додаткової аргументації, уточнення або спеціальних пояснень під час захисту дисертації. Найістотнішими з них є такі:

1. Наскрізний лексикон дисертації пов'язаний із категоріями «запобігання» та «протидія», ужиток яких із застосуванням єднального сполучника вказує на їхнє розуміння автором як однорівневих понять, принаймні іншого тлумачення цього моменту по тексту дисертації не прослідковується.

Методологічно вірним уявляється досліджувати ланцюжок «соціальний контроль над злочинністю ↔ протидія (боротьба) ↔ запобігання (мінімізація)», у рамках якого під протидією розуміти комплекс протистояння злочинності, впливу на неї шляхом подолання, локалізації, обмеження поширеності. А вже здійснювані у процесі протидії злочинності заходи за своїм цільовим призначенням (метою) та часом реалізації коректно розподіляти на заходи-запобігання (відносяться до періоду «очікування» розвитку протиправної поведінки та мають об'єктом явища і процеси, яких прагнуть не допустити), заходи-припинення (актуальні у плані нейтралізації фактично розпочатої делінквентної поведінки) та заходи-мінімізації і ліквідації (стосуються фактичних та реально прогнозованих наслідків, негативний криміногенний потенціал яких можливо зменшити або звести нанівець).

2. У ході узагальнення наявних форм взаємодії ДНДЕКЦ МВС України з іншими суб'єктами протидії злочинності (підрозділ 2.2. дисертації) дисертант, у кінцевому підсумку, послуговується двома з них – *комунікаційно-діяльнісною* (взаємозв'язок, що зумовлює обов'язкову зміну та узгодження поведінки

взаємодіючих суб'єктів) та комунікаційною (зв'язок полягає лише у обміні інформацією та не вимагає подальшого узгодження своїх дій).

У сучасних умовах посилений інтерес викликає комунікаційно-діяльнісна форма взаємодії ДНДЕКЦ МВС України саме з учасниками системи судово-експертної діяльності, як по вертикалі (територіальні НДЕКЦ), так і у горизонтальній площині відносин. Враховуючи професійний досвід дисертанта не зайвим буде почути від нього оцінку відомчої та позавідомчої конфліктності, дубляжу виконуваних функцій та інших можливих на практиці ситуацій схожого типу, особливо, якщо зважити, що досудове розслідування проваджень за фактами збройної агресії (основний їх масив. – І. М.) здійснюють слідчі органи безпеки, у віданні якої знаходиться «власна» експертна служба.

3. Поділяємо висновки В. М. Коротаєва щодо важливості перейняття позитивного досвіду провадження експертної діяльності у зарубіжних країнах, окрім того – динамічної та постійної співпраці, спрямованої на розширення правових, інформаційних, комунікаційних, технічних та технологічних можливостей органів правопорядку. Проте виконаний у підрозділі 3.1. праці аналіз залишив не до кінця з'ясованими такі питання:

- якими критеріями керувався дисертант, характеризуючи досвід спеціалізованих суб'єктів у означеній площині, та яка практична потреба його вивчення була визначена ним по відношенню до держав, настільки віддалених від України не лише географічно, але й у правовому відношенні (до прикладу, Бразилія чи Кувейт)? Тим часом, аналогічний досвід держав, які є нашими ближчими сусідами та входять до ЄС чи демонструють позитивну динаміку на цьому шляху (Румунія, Литва, Латвія, Естонія, Молдова), а також дотичні до дисертаційної проблематики через неодноразові приклади порушення уже їх державності діями агресора – з певних міркувань залишився поза рамками дослідження;

- здобувачеві бажано було більш чітко, а не розпорошено, акцентувати на можливостях перцепції поліваріантної ефективної роботи зарубіжних експертних установ як відповідних суб'єктів протидії злочинності, з одночасною увагою на тих сферах, де саме Україна володіє наразі максимально повною інформацією та можливостями (фіксація злочинів агресії та воєнних злочинів, злочинів проти людяності) та які можуть стати базисом для майбутньої взаємовигідної співпраці

4. Підґрунтям характеристики діяльності ДНДЕКЦ МВС України як суб'єкта протидії кримінальним правопорушенням, детермінованим війною, виступила статистична інформація, а також положення доктрини в частині кримінально-правової кваліфікації зазначених деліктів (матеріальне право) й практики призначення покарання. У цьому відношенні вбачаємо певну диспропорцію

дослідницької уваги на шкоду аналізу наукової категорії, яку в науці узагальнено позначають «кримінологією війни».

У сучасних умовах критично необхідною та актуальною стає потреба окреслення обсягу та якісного складу причинно зумовлених війною наслідків, шкоди, втрат, збитків, врешті-решт – «ціни» агресії, до якої, у рамках власних предметно-пошукових досліджень, долучаються представники суспільних (економіки, політології, юриспруденції), природничих, прикладних (біотехнології, медицина) та інших наук. Відтак, авторські напрацювання були б більш повними та інформативними за умови наявного аналізу та узагальнення кримінологічних даних щодо злочинів агресії, воєнних злочинів, злочинів проти людяності; наслідків їх вчинення; інформаційних моделей злочинності, пов'язаних з війною; осіб, які вчиняють воєнні та пов'язані з війною злочини; жертв війни та їх захисту тощо.

Інформаційний базис наслідків збройної агресії, враховуючи наявну міждисциплінарність зв'язків, необхідно використати не тільки для кримінально-правової кваліфікації міжнародних злочинів, формування підстав переслідування та притягнення до міжнародно-правової і кримінальної відповідальності, але й запровадження компенсаційних механізмів індивідуального рівня, отримання репарацій від держави-агресора з метою подальшого відновлення і відбудови країни.

5. Здобувач пов'язує перспективні напрями розвитку експертної діяльності із двома основними напрямками: 1) посиленням зв'язків з громадськістю та взаємодії з потенційними замовниками (споживачами) експертних досліджень; 2) науковою та науково-технічною діяльністю та співробітництвом у сфері обміну досвідом та технологіями. З приводу зазначеного бажана, все-таки, додаткова деталізація змісту анонсованих дисертантом удосконалень. По-друге, залишається не до кінця зрозумілим, до якого із цих напрямів дослідник розподілив виділені ним сфери техніко-технологічних рішень, процедур та компетентності суб'єктів (моніторинг науково-технічних розробок і передового досвіду; спрощення процесів використання, збору (одержання) та обробки інформації або об'єктів обліку; комунікацію між спеціалізованими учасниками тощо) (с.327 дисертації).

Висловлені зауваження загалом слід розглядати як запрошення дисертанта до подальших наукових досліджень та дискусій, а не як свідчення неповноти або хибності результатів проведеного дослідження.

На підставі викладеного вважаю, що дисертація **Коротаєва Володимира Миколайовича** за темою: **«Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України як суб'єкт протидії злочинності»** є завершеною кваліфікаційною науковою працею, у якій містяться наукові положення та науково обґрунтовані результати для кримінологічної та

кримінально-правової науки, удосконалення системи та діяльності органів кримінальної юстиції, що розв'язують важливу науково-прикладну проблему. Робота відповідає вимогам п. п. 7-9 Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197 (зі змінами), основним вимогам до дисертацій та іншим керівним документам Атестаційної колегії Міністерства освіти і науки України, а її автор, за результатами прилюдного захисту, заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право.

Офіційний опонент –

**Завідувач кафедри правоохоронної діяльності
навчально-наукового юридичного інституту
Карпатського національного університету
імені Василя Стефаника,
доктор юридичних наук, професор**

Ігор МЕДИЦЬКИЙ

